

Ama Ata Aidoo

Szaftos történet

Később rájött, az Első Számú Hiba az volt, hogy megpróbálta lefordítani az ételeink nevét angolra és más európai nyelvekre, hogy a külföldiek megértsék azokat. Végeredmény? Elmagyarázod az ételt, és ez nem mindig segítség. Mert senki nem akar bizzar összetevőkkel foglalkozni. Különösen nem afrikaiakkal. És azt mondta, hogy angolra fordította? Amerikai angolra, ez az, ami fontos ennek a történetnek a szempontjából. A földimogyoró és az amerikai mogyoró körüli kavargás miatt. Nagyon valószínű, hogy az első amerikai telepesek valahol a leendő Dél területén az afrikai rabszolgáiktól szereztek azt a mogyorót, és rögtön elnevezték „borsómogyorónak”. *Peanut*. Amerikai mogyoró. Miért? Nem tudta... hmm... talán mert a kerti borsójukhoz hasonlított, csak barnában. – Mennyi elveszett információ, mennyi mindenről – mormolta –, vagy inkább elhallgatott, letagadott és eltemetett.

Úgy tűnt, hogy az angolok egyáltalán nem tudnak róla. Sohasem tudtak. Tehát természetesen nem volt rá szavuk. De akkor miért van az, hogy az unokatestvéreik a La Manche túloldalán láthatóan ismerték, és még egy teljesen jó szavuk is volt rá? A-r-a-c-h-i-d-e.

„Arachide, Aragon. Araras.” Egy gyerekkori mondóka részlete jutott eszébe az általános iskolából, amikor egy nagyon rövid kísérletet tett arra, hogy megtanuljon franciául.

– Tehát miért van a franciáknak saját szavuk rá, ha az angoloknak nincs? – vitatkozott saját magával.

– Honnan a csodából tudhatnám?

– Ki nevezte előszörre földimogyorónak?

– Afrikaiak, természetesen... Mogyorók, amelyek a földből jöttek.

– Azért, mert a többi mogyoróféle fákon nő?

– Igen és nem... Nem, nem ez az egyetlen föld alatt termő mogyoróféle. De annak idején a mi népünk úgy határozott, hogy a „földben nöövő” megtiszteltetést a *nkatsenek* adja.

Aidoo, Christina Ama Ata drámaszerző, prózaíró, költő és esszéista. Abeadzi Kyiakorban, az egykori Aranyparton (ma Ghána) született 1940-ben. Termékeny novellaszerző és költő, az első afrikai színműíró nőnek számít, *The Dilemma of a Ghost* (Egy lélek gyötrődése) c. drámája 1965-ben jelent meg. Mindmáig világszerte népszerű egyetlen regénye: *Changes: A Love Story* (Változások: Szerelmi történet, 1991). Magyarul egyetlen novellája (*Ivás közben*, in: *Egtájak*, 1975, 17–24. old.), valamint egy verse (Prelúdium, in: *Fekete Lángok*, i. köt., 1986, 277–278. old.) jelent meg. (B. Sz.)

– Miért?

Nem tudta. Csak azt tudta, hogy mikor régen egyetemistaként megkísérelte lefordítani a *nkatsenkwan* angolra az amerikai barátnőjének, kudarcot vallott. Mert a leginkább megfelelő szó, amellyel elő tudott hozakodni, az az „amerikaimogyoróvaj-pörkölt” volt. Bugyután hangzott, később beismerte magának. Tehát nevetethünk. Igazán megtehetjük...

Egy viszonylag nagy lakáson osztoztak két másik egyetemistával, egyikük valahonnan Dél-Amerikából származott, és a másik egy fehér amerikai volt, mint Blanche. Meglehetősen jól éltek együtt négyen. De csak Blanche-sal alakult ki őszinte barátság. Ők ketten elhatározták, hogy egyszer egy hónapban, felváltva, valami különlegeset főznek vasárnapi vacsorára. Természetesen vigyázniuk kellett, hogy ne vigyék túlzásba a bonyolult ételek főzését, amelyekhez különleges hozzávalókra van szükség. Nem engedhették volna meg maguknak. Ezért volt az *akoko-nkatenkwan* olyan jó ötlet. Csirkedarabok, egy kis üveg földimogyorókrém, néhány fej hagyma, egy paradicsomkonzerv, egy kis darabka gyömbér, talán némi fokhagyma, só az ízesítéshez, és *voilà!*

Blanche eléggé elsápadt.

– Amerikaimogyoróvaj-pörkölt?!

– A-m-e-r-i-k-a-i-m-o-g-y-o-r-ó-v-a-j-p-ö-r-k-ö-l-t-?!!

Blanche szemei összeszűkültek, míg a szája gúnyos grimaszba rándult, ahogy azt sziszegte:

– A-M-E-R-I-K-A-I-M-O-G-Y-O-R-Ó-V-A-J MI?

Látjátok, Aku-Yaa nem tudta még akkor. Hogy a legtöbb amerikai életében először vaj formájában találkozik az amerikaimogyoróval/földimogyoróval. Igen, vaj, ezt mondta. Most rajtatok a sor, emberek, hogy azt mondjátok: – Micsoda? – Igen, kenjétek a kenyérrre, és aztán rakjatok rá *jellyt... jellyt?* Ez a dzsem másik neve. Szinte hallotta, ahogy az emberek azt kérdezik: – Milyen másik szó a dzsemre? – Tehát csak logikus volna beismerni, hogy Blanche-nak igaza volt. Olyan volt, mintha Aku-Yaa felajánlotta volna neki, hogy vajpörköltet csinál, esetleg lekvárral behabarva, attól függően, hogy mennyire indult be a fantáziája. És világos volt, hogy beindult.

Mindennek ellenére Aku-Yaa nem adta fel, bízott a *nkateewono* ellenállhatatlan vonzerejében – a bársonyosan sima állagában és az ínycsiklandozó ízében. De látnotok kellett volna Blanche arcát és a viselkedését, amikor elkezdtek enni azt a fogást. Mintha valaki szándékosan jókedvűen mérget ivott volna. Úgy tűnt, mint aki nemcsak a szósztól fél a kanálon, miközben a szájába próbálta venni, hanem a kanáltól magától is. Még az eltérő, de egyformán kiváló neveltetésük sem tudott segíteni sem rajtuk, sem a helyzetben. Természetesen miután rávette magát, hogy rendesen megköstolja, mindent bekebelezett, ami a tányérján volt, és persze még egyszer kiszolgálta magát. Úgy tűnt, hogy nem tudott eleget enni belőle. De Aku-Yaa életében sem előtte, sem utána nem szegyejlte magát annyira. Túltette magát rajta, a fiatalok túl szokták, de ezek a forradások a világ legnagyobb és legrondább hegei közé tartoznak. Ez tizenöt éve történt. Aku-Yaa nem tudta, hogy hogyan vagy miért tartották a kapcsolatot. De tartották. Úgy lehet, hogy bizonyos kapcsolatok, bármi történjék is, csak azért is

megmaradnak. Tartották a kapcsolatot, miután lediplomáztak, miközben munkát kerestek. Aku-Yaa végül egy műszaki szakiskola tanára lett, későn házasodott, és most közelít az ötvenhez, lánya és fia meglehetősen fiatalok, tizenöt és tizenhárom évesek. Blanche ezzel szemben kifogott egy olyan állást, amelyet Aku-Yaa számára *kellemesnek* írt le. Egy olajtársaságnak dolgozott, és ragaszkodott ahhoz, hogy egyedülálló maradjon: – Semmi gyerek, kérlek, akkor nem, ha először teherbe kell esnem, és soha nem fogok örökbe fogadni. El tudod képzelni azt a bonyodalmat?

Amikor Aku-Yaa biztosan tudta, hogy Észak-Amerikában lesz körülbelül egy hónapig, szokás szerint elküldte Blanche-nak az utazásra vonatkozó összes részletet. Mihelyt már tisztában volt a programjával, a különböző helyekkel, ahol tartózkodni fog, miközben üzleti találkozókat bonyolít le, vagy barátokat és rokonokat látogat meg. Egy mostanra már kialakított hagyomány szerint megegyeztek abban, hogy a barátnője érte jön, hogy elvigye enni valahova. Néha az évek során Blanche a munkából hazafelé csatlakozott Aku-Yaa-hoz, hogy elköltsenek egy egyszerű vacsorát a szállodájában. Máskor eljött afrikai barátnőjéért, hogy elvigye a legújabb trendi étterembe. Angus marha és habos burgonyapüré à la mountain butter, mexikói sült bab deluxe, *nouveau* wonton; kipróbáltak néhány dolgot.

Az az este viszont máshogy alakult. Blanche eljött Aku-Yaa-ért a szállodájába, hogy hazavigye. Az úton úgy fecserészték erről-arról, ahogy máskor szoktak: hogy úgy tűnik, a barátnők mintha többet utaznának mostanában, mint régebben, hogy hogyan sikerült Blanche megbeszélése Marrákesben, és hogy milyen kár, hogy nem lejjebb, délebbre szervezték a Szaharában, mert akkor a változatlanság kedvéért az ő afrikai hazájában tudtak volna találkozni.

Aku-Yaa kihasználta az ingyenyjegyeket és az általában ingyenszállást, amelyek a nemzetközi utazásaihoz jártak. Ezek során egy kis mellékesre tett szert, szöveget és ruhákat adva el mostanra már különböző városokban kiépített megbízható kapcsolatainak. De valahogy soha nem próbálta megosztani életének ezt a részét Blanche-sal.

Egy, a gyerekeire vonatkozó kérdésre felelve Aku-Yaa elég lelkesen válaszolt. A gyerekek tényleg felnövőben voltak. A fiú már elvégzett egy évet a gimnáziumban, és a lány szintén arra készült, hogy a következő tanévben kövesse bátyját. Egy kis önsajnálkozásba kezdett, hogy mennyire szeretett volna korábban szülni, nem pedig késő harmincas éveiben, mire Blanche nyersen emlékeztette arra, hogy miközben ők beszélgetnek, valahol egy ötvennégy éves nő hármas ikreket vár. Erre mindketten megkönnyebbültek, és a változó világ felett ámuldozva névetésben törtek ki.

Más feszültségek alól is felszabadultak, más okai is voltak a megkönnyebbülésnek. Tudjátok, hogyan történnek ezek a dolgok, minden figyelmeztetés nélkül, régi, jó barátok között? Különösen régi barátok között? Különösen, mikor a világ más részeiről származnak? Más kultúrákból? Csendben ítéleznek egymás fölött? És az ítélet a szeretet útjába áll? És aztán, ha afrikai vagy, megtanulod elfogadni az összes többi határozottan kellemetlen és igen gyakran megalázó és értelmetlen bonyodalmat és eltitkolt elégedetlenséget?

Tehát a megkönnyebbülés nem tartott sokáig. Egyáltalán nem. Mert az egyik pillanatban még nevettek, aztán Blanche elmondta a barátnőjének, hogy a tiszteletére előszörre próbált ki egy új és egzotikus receptet, és a végeredmény kitűnő volt. Összeszorult Aku-Yaa gyomra. Honnan jött ez a szorongás? Csak úgy. Aku-Yaa nem tudta. „Egy egzotikus étel?” Sokat és elég régóta utazott a világban ahhoz, hogy mostanra már tudja, mi manapság az egzotikus jelentése:

furcsa, bizarr, bugyuta:

mindazok, akik furcsán öltözködnek, meg az öltözékek, amelyeket viselnek, ruhák, amelyek jelmezként írhatók le, holott nem a színházban, hanem a mindennapokon viselik azokat; annyira erős akcentusok, hogy a tulajdonosuk akár az anyanyelvén is beszélhetne, és ezzel megkímélné magát és „minket” is a bosszúságoktól; egész kultúrák, amelyekre a „modern” kifejezés soha nem alkalmazható... emberek, akik nem hajlandók az internettel bíbelődni.

Aztán behajtottak Blanche kocsibeállójába. Aku-Yaa mindig azt gondolta, hogy a barátnője lakása gyönyörű, újra meg is mondta ezt neki, és komolyan gondolta. Ragyogóan tiszta és kortárs dizájn. A két macskája és a nagy kutyája jól gondozottnak tűnt, mindeközben minden más elegánsan vidámnak és szívélyesnek nézett ki. Minden tényleg egészen ünnepélyes volt.

– Úgy gondoltam, hogy egy nyugis négyfogásos étkezéssel vendéglélném meg magunkat – jelentette be lelkesen Blanche, miután megkérte Aku-Yaa-t, hogy helyezze magát kényelembe.

Egy négyfogásos étkezés. Hmm. Aku-Yaa megpróbált lazítani, és nem akart meggondolatlan lenni. Nem fogja hagyni, hogy rosszul érezze magát, csak mert ahonnan jött, sokaknak néha még egy egyfogásos étkezés is problémát okoz. – Aku – nyugtatta magát –, csak lazíts, és érezd jól magad.

Blanche kétségkívül egy igazán fenséges garnélarakos és avokádós salátát tálalt fel, és aztán látványos mozdulattal felszolgált a fő fogást. Mielőtt Aku-Yaa kinyújthatta volna a nyakát, hogy rápillanthasson, az teljesen félreérthetetlenül bemutatkozott. Az illata összetéveszthetetlen volt mással: a *nkatsekwana-akokonamé* volt. Csirke amerikaimogyoró-vajban vagy földimogyorókrémbe készítve. Biztos, hogy ezek voltak benne. Mert a saját, egyéni, igencsak meghatározó és erős illata ellenére semmilyen amerikaimogyoró-vajjal (földimogyorókrémmel) készített levesnek vagy pörköltnek nem volt ugyanolyan szaga, mint bármelyik másinak, amelyet különböző hozzávalókból főztek. Amerikaimogyoró-vaj marhával egy dolog, csirkével egy másik, báránnyal megint egy harmadik és így tovább.

Aku-Yaa-t az álmodozásból Blanche kínálgatása ébresztette fel, hogy szolgálja ki magát. A pörköltös fazekat leszámítva még egy gőzölgő fehér rizszel teli tál és egy kevés, köretnek szánt, apróra vágott és reszelt nyers zöldség volt az asztalon. Aku-Yaa várakozásteljesen mormogott. Azonban mielőst belekunalazott a kiszedett rizs tetején levő szószba, észrevette, hogy egy kicsit más-hogy volt elkészítve, mint ahogyan ő ismerte. A csirkét kicsontozták, és a húst kis darabokra vágták. Azt is felfedezte, hogy egész és fél amerikai mogyorók voltak belekeverve a szószba. Ezzel a kis újdonsággal együtt is nagyon bejött

Akunak. „Ugyanolyan íze van, mint a miénknek – gondolta. – Leszámítva egy kis különbséget... és mi is az?”

Hmm...

Hmm...

Hmm... hmm... hmm...

Aztán beugrott. Ez amerikai szupermarket-csirke volt üveges, sima és lágy amerikaimogyoró-krémben főzve. Csodálatos, de a végeredmény valahogy különbözött az otthonitól, amelyet hasonló, de egy kicsit természetesebb alapanyagokból készítettek. Valójában, leszámítva azokat az egész és fél mogyorókat, ez pontosan az a változat volt, amit Blanche-nak főzött a lakásban, amikor egyetemisták voltak. Ugyanaz, ugyanaz, ugyanaz.

Meg kellett kérdeznie. – Blanche, mi a neve ennek a... ennek a... csodálatos, egzotikus ételnek?

– Ízlik? A neve... Nem vagyok benne biztos, hogy sikerülne helyesen kiejtenem...

A barátnője erre gyorsan, könnyedén, szinte nemtörődöm módon reagált.

– És honnan szerezted a receptet?

– Igazából egy másik barátomtól – mondta.

– És az a barátod honnan származik? – Aku-Yaa-nak tudnia kellett.

– Őszintén szólva, soha fel sem merült bennem a kérdés. – Úgy tűnt, hogy Blanche egy kicsit kényelmetlenül érzi magát. – Tudod, hogy van ez. Manapság nem mehetsz oda valakihez csak úgy megkérdezni, hogy hova valósi, mivel a legtöbbünk bárhol jöhetett.

– Aha... – Aku-Yaa büntudatosan, de elégedetlenül mormogott.

És Blanche megérezte a rosszkedvét.

– Egyébként miért akarod tudni? – Mostanra már tisztán látszott, hogy kényelmetlenül érzi magát. Mert eszébe juthatott, hogy normális esetben, ha valami új étellel találkozunk, ami ízlik nekünk, akkor a receptjét kérdezzük, nem pedig azt, hogy honnan van a recept.

Aku-Yaa-nak ki kellett böknie. – Mert ezt már csináltam neked. – Remélte, hogy nem kiabált, vagy hogy nem hangzott mérgesnek.

– Mit? Mikor? És hol? – Blanche teljesen megdöbben. Aku-Yaa szép nyugodtan emlékeztette, ügyelve arra, hogy ne emelje fel a hangját. Csak a pusztá tényekre. Ezalatt Blanche-nak az agyán keresztülcikázó számtalan gondolat közül csak egy ült ki az arcára. Őszintén meglepettnek tűnt.

– Nem mondom! – És most, hogy Aku-Yaa tudta, hogy ezt hogyan értse, csak annyit mondott: – De.

Egy népszerű highlife együttes egyik számának a részletét hallotta, amelyet egyszer egy rádióadón „világzeneként” konferáltak fel. A bemondó megemlíttette az együttes nevét, de azt nem, hogy honnan jöttek. Mintha az, hogy a zenét afrikaként tüntetnék fel, valahogy levonna az értékéből. Amit akkor érzett, az nem teljesen a szégyen volt. Valami zavarodottság lehetett. És most itt volt, egy tönkretett csodálatos étkezéssel, és arra gondolt, hogy ebben a globális faluban, ahol az afrikai zene csak a „világzene” része, talán az afrikai étel csak akkor válik ehetővé, ha egy egzotikus, egyetemes konyha része.

Azt mondta magának, hogy nem kéne túl sokat stresszelnie rajta. Végül is ez csak egy étel volt. Tehát halkan kuncogott egyet, és az este hátralevő részében összezárt ajkakkal mosolygott. Blanche a székéhez szögezve szintén összezárt ajkakkal mosolygott. De nem tehetette meg, hogy végig a székéhez szögezve maradjon. Ő volt a házigazda. Tehát sürgött-forgott. A fő fogás után Aku-Yaa-t sajttal és keksszel kínálta, illetve egy fantasztikus fagyaltkehellyel, amelyet trópusi sarki bombának nevezett, mindeközben mantraként ismételte: – Ma este elfeledkezünk a kalóriákról és a koleszterinről.

Tovább kellett enniük, és mindezt végül egy kevés kiváló likőrrel öblítették le. – Olyan szép este lehetett volna – gondolta sajnálkozva Aku-Yaa, amint készülődni kezdtek, hogy Blanche visszavigye őt a szállodába.

Blanche megesküdt magának, hogy „legközelebb sült csirke lesz, csöves kukorica és krumplipüré”, miközben visszaemlékezett arra – olyan rosszindulatúan, hogy saját maga is meglepődött –, hogy mit tartott Aku-Yaa (Rosemarynak hívták akkoriban!) a kedvenc amerikai ételének a régmúlt egyetemi idők alatt.

– Durva. – Addig nem tudta, hogy ezt hangosan suttogta, amíg barátnője kérdő tekintettel felé nem fordult. – Hangosan gondolkodtam – magyarázkodott feleslegesen. Addigra már mindketten tudták, hogy gyorsan be kell fejezniük ezt a bizonyos estét. Katasztrófa katasztrófát követett, és megint egyértelmű volt, hogy még az eltérő, de egyformán kiváló neveltetésük sem tudott segíteni sem rajtuk, sem a helyzeten.

Ez a múlt hónapban történt. Ahogy Aku-Yaa fel-alá járkált, miközben arra készülődött, hogy az év vége előtt különböző okokból kifolyólag visszatérjen Észak-Amerikába, azon tűnődött, hogy maradt-e még energiája arra, hogy felkeresse barátnőjét. Közben nem tudhatta, hogy ez egyszer Blanche szintén tartott barátnője legközelebbi észak-amerikai útjától, bármikor legyen is az.

Milyen szomorú lakosai a globális falunak...

Fordította: *Tábor Sára*